

تبیین الگوی اقتصاد مقاومتی شرکت‌های تولیدی کشور بر اساس تئوری محدودیت

الهه سرحدی^۱

رضا ستوده^۲

تاریخ دریافت مقاله: ۱۴۰۴/۰۳/۰۱ تاریخ پذیرش مقاله: ۱۴۰۴/۰۳/۳۰

چکیده

جهت پیاده‌سازی اقتصاد مقاومتی در شرکت‌های تولیدی، ابتدا ضروری است محدودیت‌های موجود شناسایی و تحلیل شوند. در ادامه، راهبردهای و برنامه‌های مناسب برای مدیریت و رفع این محدودیت‌ها تدوین گردد. در این راستا، شرکت‌های تولیدی می‌بایست با بهبود مستمر فرآیندها و عملیات خود در جهت کاهش هزینه‌ها و بهبود عملکرد اقدام نمایند. هدف از انجام پژوهش تبیین الگوی اقتصاد مقاومتی شرکت‌های تولیدی کشور بر اساس تئوری محدودیت می‌باشد. این پژوهش با رویکرد آمیخته ترکیبی از روش کیفی و کمی انجام گردید. ابزار جمع‌آوری داده‌ها در بخش کیفی، تحلیل محتوا و مصاحبه نیمه‌ساختاریافته با خبرگان و در بخش کمی، آزمون فریدمن می‌باشد. خبرگان شامل ۱۶ نفر از حسابداران مدیریت، مدیران مالی شرکت‌های تولیدی و اعضای هیات علمی می‌باشند. انتخاب خبرگان بر اساس روش نمونه‌گیری هدفمند صورت گرفته است. طبق نتایج پژوهش، ۶ بُعد، ۱۳ مؤلفه و ۲۶ شاخص در ارتباط با الگوی اقتصاد مقاومتی شرکت‌های تولیدی کشور بر اساس تئوری محدودیت شناسایی گردید. بر اساس نتایج پژوهش، بُعد بهینه‌سازی فرآیندهای تولید، بُعد افزایش کارایی و بهره‌وری، بُعد کیفیت، بُعد انعطاف‌پذیری و نوآوری، بُعد اقتصاد مقاومتی و بُعد حمایت از تولید ملی و زنجیره تأمین شناسایی گردیدند. همچنین، رتبه‌بندی ابعاد و مؤلفه‌های الگوی اقتصاد مقاومتی شرکت‌های تولیدی صورت گرفت. پیاده‌سازی اقتصاد مقاومتی در شرکت‌های تولیدی نیازمند یک رویکرد جامع و یکپارچه است که در آن کلیه عوامل و محدودیت‌های فرایند تولید شناسایی و در جهت کاهش یا حذف آن اقدام نمود. در نتیجه، شرکت‌های تولیدی می‌توانند عملکرد خود را بهبود بخشیده و در اقتصاد رقابتی امروز موفق‌تر عمل نمایند.

کلمات کلیدی

اقتصاد مقاومتی، تئوری محدودیت، شرکت‌های تولیدی، هزینه.

۱- دانشجوی دکتری، گروه حسابداری، واحد زاهدان، دانشگاه آزاد اسلامی، زاهدان، ایران. Elahe.sarhadi.2022@gmail.com

۲- استادیار، گروه مالی و حسابداری، دانشکده علوم انسانی، دانشگاه میبد، میبد، ایران. (نویسنده مسئول) Sotudeh@meybod.ac.ir

مقدمه

در دنیای کسب‌وکار امروزی، شرکت‌های تولیدی با چالش‌ها و محدودیت‌های متعددی مانند، رقابت در بازار جهانی، نوسانات بازار، تغییرات فناوری و محدودیت‌های منابع و تولید روبرو می‌باشند. همچنین، تحریم‌ها و فشارهای اقتصادی نیز شرکت‌های تولیدی را چالش‌های جدی روبرو نموده است. در این راستا، اقتصاد مقاومتی به معنای توانایی یک کشور در مقابله با تحریم‌ها، فشارهای اقتصادی و سایر چالش‌ها و مواجهه با شرایط نامساعد اقتصادی می‌باشد؛ بنابراین، اقتصاد مقاومتی بر پایه توانایی تولید داخلی، کاهش وابستگی به واردات، توسعه صادرات، تقویت صنایع محلی و افزایش توانایی اقتصادی کشور برای مقابله با نوسانات اقتصادی و سیاسی تمرکز دارد. همچنین، اقتصاد مقاومتی یعنی آن اقتصادی که در شرایط فشار، در شرایط تحریم، در شرایط دشمنی‌ها و خصومت‌های شدید می‌تواند تعیین‌کننده‌ی رشد و شکوفایی کشور باشد. اقتصاد مقاومتی برای تحقق کامل نیازمند ارکانی چون مقاوم بودن، مردمی بودن، حمایت از تولید ملی است (مقام معظم رهبری (مدظله‌العالی)، ۱۳۸۹).

بنابراین، کلید حل اشتغال بر تولید استوار است و از زمانی که به تولید داخل و سرمایه‌گذاری بهاداده نشود به‌طور قطع، تحقق اقتصاد مقاومتی و اشتغال حاصل نمی‌شود. همچنین، حمایت از تولید و اشتغال و حل مشکلات آن نیازمند عزم جدی، واقعی و همگانی سه قوه، بخش‌ها، نهادها، مدیران و مشارکت عمومی و مردم است. ازجمله راهکارهای اشاره‌شده شامل: شناسایی چالش‌های پیش روی تولید و اشتغال در عرصه کنونی اقتصاد ایران باید در دستور کار همه دستگاه‌ها قرار گیرد. حمایت از تولید داخلی با اقدام و عمل به تولید و اشتغال در جهت اقتصاد مقاومتی صورت گیرد (حسین پور، ۱۳۹۶). اقتصاد مقاومتی، مفهومی کلیدی در مواجهه با چالش‌های اقتصادی، به‌ویژه در شرایط تحریم و محدودیت‌های خارجی است. در محیط اقتصادی ایران که با نوسانات و فشارهای بین‌المللی مواجه بوده، اتخاذ رویکردی مقاوم و انعطاف‌پذیر برای شرکت‌های تولیدی از اهمیت بالایی برخوردار است.

در این راستا، تئوری محدودیت می‌تواند محدودیت‌ها و چالش‌های تولید را برطرف نماید. تئوری محدودیت‌ها جوهره اتخاذ شیوه‌های پایداری، ازجمله مدیریت سبز، مدیریت ناب و تعهد مدیریت ارشد را برای رسیدگی به محدودیت‌های تولید و دستیابی به عملکرد تولید برجسته می‌کند (اوپوکو و لی^۱، ۲۰۲۵). تئوری محدودیت بر این باور است که هر سیستم تولیدی توسط یک یا چند محدودیت کنترل می‌شود. این محدودیت‌ها می‌توانند شامل عوامل مختلفی مانند ظرفیت ماشین‌آلات، مهارت کارکنان، یا در دسترس بودن مواد اولیه باشند. همچنین، هدف اصلی تئوری محدودیت‌ها اطمینان از جریان روان مواد در سراسر فرآیند تولید است. این امر شامل بهینه‌سازی ترتیب عملیات، مدیریت موجودی و

زمان‌بندی تولید برای کاهش ضایعات و بهبود بهره‌وری است. این نظریه بر اهمیت هماهنگی تقاضا و ظرفیت تولید تأکید دارد. با پیش‌بینی دقیق تقاضا و تنظیم ظرفیت بر اساس محدودیت‌ها، شرکت‌ها می‌توانند از تولید مازاد یا کمبود محصولات جلوگیری کنند. تئوری محدودیت‌ها بر انعطاف‌پذیری سیستم‌های تولیدی تأکید دارد تا بتوانند با تغییرات بازار، نوسانات تقاضا، یا اختلالات غیرمنتظره سازگار شوند. تئوری محدودیت در فرایندهای اصلی تولید مورد استفاده قرار می‌گیرند و از فعالیت‌های اصلی و فرعی سازمان پشتیبانی می‌نماید (سوزا و اکزیری^۲، ۲۰۲۵).

پژوهش حاضر تلاش می‌کند الگوی اقتصاد مقاومتی را برای شرکت‌های تولیدی کشور با استفاده از چارچوب نظری تئوری محدودیت‌ها تبیین نماید. این مطالعه با ترکیب مفاهیم اقتصاد مقاومتی و تئوری محدودیت‌ها، رویکردی نوین را در مدیریت استراتژیک شرکت‌های تولیدی ارائه می‌دهد. درحالی‌که اقتصاد مقاومتی به‌طور گسترده مورد بحث قرار گرفته، کاربرد تئوری محدودیت‌ها در این زمینه می‌تواند بینش‌های ارزشمندی را برای مقابله با محدودیت‌های منابع و محیطی ارائه دهد. با مطالعه پژوهش‌های انجام‌شده در زمینه اقتصاد مقاومتی و تئوری محدودیت‌ها، مطالعه‌ای جامع و یکپارچه که به‌طور خاص بر شرکت‌های تولیدی ایران تمرکز داشته باشد، انجام نگردیده است. این پژوهش تلاش می‌کند این شکاف مطالعاتی را برطرف نماید و الگوی عملیاتی را برای شرکت‌های تولیدی در محیط اقتصادی ایران ارائه دهد. در بازارهای رقابتی، شرکت‌هایی که محدودیت‌های تولیدی را شناسایی، مدیریت و بهبود بخشند، مزیت‌های رقابتی پایداری را می‌توانند ایجاد نمایند. این پژوهش به شرکت‌های تولیدی کمک می‌نماید تا با درک محدودیت‌های تولید، استراتژی‌هایی را برای تمایز و ارائه ارزش منحصر به فرد به مشتریان توسعه دهند. این امر می‌تواند شامل نوآوری در محصولات، بهبود خدمات یا بهبود مستمر در فرایندهای تولید باشد. در پژوهش حاضر به دنبال پاسخ به سؤال‌های زیر می‌باشیم:

۱. الگوی اقتصاد مقاومتی شرکت‌های تولیدی کشور بر اساس تئوری محدودیت دارای چه ابعاد، مؤلفه‌ها و شاخص‌هایی می‌باشد؟
۲. رتبه‌بندی ابعاد و مؤلفه‌های الگوی اقتصاد مقاومتی شرکت‌های تولیدی کشور بر اساس تئوری محدودیت به چه صورت می‌باشد؟

مبانی نظری

تئوری محدودیت به عنوان یکی از تکنیک‌های حسابداری مدیریت مطرح می‌باشد، وظیفه اصلی

تبیین الگوی اقتصاد مقاومتی شرکت های تولیدی کشور بر اساس تئوری محدودیت /ستوده و سرحدی

تئوری محدودیت تئوری محدودیت برطرف کردن محدودیت ها می باشد (بلوچر و همکاران^۲، ۲۰۰۱). همچنین تئوری محدودیت، می تواند در بهبود مدیریت زمان و برنامه ریزی کمک کند. با توجه به شاخص های عملکردی تئوری محدودیت، می توان زمان تحویل محصولات و خدمات را بهبود بخشید و به مشتریان بهترین خدمات را ارائه داد. تئوری محدودیت معتقد است که هر سیستم لااقل دارای یک محدودیت است و وجود محدودیت ها نشان دهنده پتانسیل برای رشد و انجام تغییرات نتیجه بخش است (خضری پور و همکاران، ۱۳۹۹). این بهبود عملکرد می تواند منجر به کاهش هزینه های تولید و افزایش سودآوری شود (جوادپور و همکاران، ۱۳۹۸). همچنین، تئوری محدودیت به عنوان یک رویکرد مدیریتی، می تواند به اقتصاد مقاومتی کمک کند. در اقتصاد مقاومتی، هدف اصلی تولید کالاها و خدمات باکیفیت بالا و هزینه کمتر است. با استفاده از تئوری محدودیت، می توان بهبود عملکرد سیستم های تولیدی و خدماتی را بهبود بخشید و در نتیجه، هزینه های تولید را کاهش داد (دیانتی دیلمی، ۱۳۹۴). توجه شرکت های تولیدی به چرخه عمر محصول باعث ارزش آفرینی و بهبود عملکرد می گردد (پیری و ستوده، ۱۴۰۳). با توجه به ابلاغ سیاست اقتصاد مقاومتی در اقتصاد ایران از طرف حضرت آیت الله خامنه ای رهبر معظم انقلاب اسلامی بر اساس بند یکم اصل ۱۱۰ قانون اساسی که پس از بررسی در مجمع تشخیص مصلحت نظام و ابلاغ آن به روسای سه قوه، کاهش وابستگی به درآمدهای حاصل از فروش نفت و گاز، افزایش تولید و اشتغال از جمله موارد مطرح شده در سیاست های ۲۴ گانه اقتصاد مقاومتی قرار گرفت (عطایی و همکاران، ۱۳۹۵). واقعیت این است که شکوفایی و رونق اقتصادی مهم ترین عامل رشد و پویایی هر جامعه است (عباس رائی و همکاران، ۱۳۹۸). اقتصادی که با تحریم مواجه است در مقابل اقتصادی که تحریم ها را نمی پذیرد واردات را به حداقل می رساند قطعاً موجب شکوفایی است. هنگامی که به قطع وابستگی و اتکا به تولید داخلی تأکید می کنیم تولید محصولات باکیفیت و مطابق با نیازهای روز مشتری، نوآوری، خلاقیت و استفاده از فناوری و اتکا به متخصصینی که اهرمی برای پیشرفت تولیدات می شوند، مورد توجه است. دانش بنیان کردن اقتصاد به عنوان اساس و پایه اقتصاد مقاومتی زمینه الهام بخشی جهانی، خودکفایی و اهرمی کردن اثر اطلاعات و افراد را در تولید چابک منجر می شود. مبارزه با قاچاق کالا فعالان اقتصادی کارآفرینان و صنایع متوسط و کوچک را تشویق کرده که به سوی تولید محصولات مناسب و نیاز مردم سوق دهد. تقابل و تعامل جدایی ناپذیر، میان اقتصاد مقاومتی و تولید چابک کاملاً مشهود است که اجرایی شدن صحیح هریک نیازمند رشد و شکوفایی دیگری خواهد بود. اقتصاد مقاومتی بهترین بستر را برای تولید چابک ایجاد می کند. اقتصاد و تولید، دو مقوله پیوسته و مکمل یکدیگر هستند. تولید

فصلنامه رهیافت‌های نوین مدیریت جهادی و حکمرانی اسلامی، دوره ۵، شماره ۱۸، تابستان ۱۴۰۴

اقتصاد را به خودکفایی می‌رساند و تولید چابک اقتصاد را شکوفا می‌کند (شهریان و نبوی، ۱۳۹۵). چابکی لازمه پیشرفت در صنعت است. متخصصین در هر دو حوزه دانشگاه و صنعت، مدت‌هاست که بر اهمیت تولید چابک برای دستیابی به رقابت‌پذیری پایدار اذعان دارند. در این راستا، سیاست‌های کلی اقتصاد مقاومتی به‌عنوان یک سند بالادستی می‌تواند راهنمای خوبی برای چابک‌سازی صنایع تولیدی کشور در شرایط تحریم کنونی باشد (روغنی ممقانی و همکاران، ۱۳۹۹). همچنین، اقتصاد مقاومتی مفهومی است که در پی مقاوم‌سازی، بحران‌زدایی و ترمیم ساختارها و نهادهای فرسوده و ناکارآمد موجود اقتصادی، مطرح می‌شود که به‌طور قطع، باور و مشارکت همگانی و اعمال مدیریت‌های عقلایی و مدبرانه، پیش‌شرط و الزام چنین موضوعی است. اقتصاد مقاومتی کاهش وابستگی‌ها و تأکید روی مزیت‌های تولید داخل و تلاش برای خوداتکایی است (فشاری و پورغفار، ۱۳۹۳).

پیشینه پژوهش

کریمی و همکاران (۱۴۰۳)، در پژوهشی به ارزیابی تاب‌آوری و پایداری زنجیره تأمین با رویکرد تلفیقی تئوری محدودیت‌ها، رویکرد فرآیندی و تصمیم‌گیری چند شاخصه پرداختند. بر اساس یافته‌ها، شاخص‌های موردنظر با روش فراترکیب استخراج و با تکنیک دلفی فازی غربالگری و بومی‌سازی شده و در قالب ۷ بُعد و ۳۹ شاخص توسط خبرگان تأیید شدند. مدل اولیه با تکنیک حداقل مربعات جزئی تأیید اعتبار شد. از میان عوامل تاب‌آوری و پایداری، بُعد مدیریت ریسک با وزن ۰/۲۲۴۱ و شاخص در نظرگیری عامل ریسک در تصمیم‌گیری با وزن ۰/۱۲۲۴، در اولویت نخست قرار گرفتند. می‌توان نتیجه گرفت که مدیریت ریسک یکی از مهم‌ترین عوامل اثرگذار بر تداوم و پویایی کسب‌وکار است؛ بنابراین مدیران زنجیره تأمین در شرکت مورد مطالعه باید ضمن افزایش دائمی دانش و مهارت کارکنان زیرمجموعه خود، شرایط مشارکت آن‌ها را در فرآیند شناسایی و کنترل ریسک و فرصت‌ها فراهم کنند؛ همچنین با ارزیابی فرآیندهای شرکت به ترتیب فرآیند منبع‌یابی و تأمین، فرآیند تأمین کالا و لجستیک و زیر فرآیند طرح‌ریزی خرید به‌عنوان مهم‌ترین فرآیندهای گلوگاهی زنجیره تأمین شرکت شناسایی شدند. طبق نتایج حاصل از شناسایی اثرات نامطلوب و ریشه‌یابی زیر فرآیند طرح‌ریزی خرید با ابزارهای فرآیند تفکر، مشخص شد مکانیزم شناسایی، برآورد و تخصیص منابع ازجمله منابع زیرساختی، انسانی و مالی با اختلال مواجه است. پیشنهادهای کاربردی به مدیران و تصمیم‌گیران شرکت این است که با به‌کارگیری نیروهای متخصص و مجرب در حوزه طرح‌ریزی خرید و تدوین طرح‌های اجرایی و به‌کارگیری ابزارهای پیشرفته سنجش، تحلیل، پیش‌بینی، تخصیص منابع، شناسایی

تبیین الگوی اقتصاد مقاومتی شرکت‌های تولیدی کشور بر اساس تئوری محدودیت/ستوده و سرحدی

عدم قطعیت‌ها، تعیین پیش‌نیازها و پس‌نیازها و نحوه به‌کارگیری تأمین‌کنندگان اصلی و پشتیبان و کنترل تغییرات، سازوکار موجود را بازنگری و اصلاح کنند.

تنهایی (۱۴۰۳)، در پژوهشی به تعیین ترکیب تولید در محیط‌های دارای چند محدودیت با در نظر گرفتن اولویت گلوگاه‌ها پرداخت. یکی از مسائلی که در خطوط تولیدی مورد بررسی قرار می‌گیرد تعیین ترکیب تولید با توجه به منابع و محدودیت‌های تقاضا است. تئوری محدودیت‌ها فلسفه‌ای است که در تعیین ترکیب تولید با توجه به محدودیت سیستم تعیین‌کننده می‌باشد. این تئوری در محیط‌هایی که دارای یک محدودیت است جواب بهینه می‌دهد اما در سیستم‌های دارای محدودیت‌های بیشتری احتمال نشدنی شدن جواب وجود دارد. در تحقیق حاضر مسئله تعیین ترکیب تولید در محیط‌های دارای بیش از یک محدودیت با توجه به نظرات تصمیم‌گیرنده مورد بررسی قرار می‌گیرد. نتایج کارایی مدل پیشنهادی را نشان می‌دهد به‌طوری‌که حتی در محیط‌های دارای چند محدودیت نیز با لحاظ نمودن هم‌زمان نظرات تصمیم‌گیرنده در مورد اولویت گلوگاه به جواب بهینه می‌رسد.

ستوده و همکاران (۱۴۰۳)، در پژوهشی به تبیین الگوی حسابداری مدیریت و اقتصاد مقاومتی جهت توسعه پایدار شرکت‌های تولیدی پرداختند. طبق روش تحلیل محتوا ۵۷ شاخص و از طریق مصاحبه با خبرگان و اشباع نظری ۷ بُعد، ۱۸ مؤلفه و ۵۸ شاخص در ارتباط با الگوی پژوهش شناسایی گردید. بُعد مدیریت و بهینه‌سازی تولید دارای مؤلفه‌های، مدیریت گلوگاه‌ها و محدودیت‌ها، افزایش توان عملیاتی، مدیریت هزینه‌ها و بهبود مستمر فرآیندها، بُعد کیفیت و استانداردسازی دارای مؤلفه مدیریت کیفیت جامع، بُعد مشتری‌مداری و بازار دارای مؤلفه‌های مشتری و زنجیره ارزش، بُعد عملکرد مالی و اقتصادی با تمرکز بر سودآوری و پایداری دارای مؤلفه‌های سودآوری، اقتصادی و بهبود قیمت‌گذاری با توجه به بهای تمام‌شده صحیح، بُعد مدیریت منابع انسانی و سازمانی دارای مؤلفه‌های مشارکت و تعهد، آموزش و یادگیری و ارزیابی عملکرد، بُعد تمرکز بر هزینه‌های تولید دارای مؤلفه‌های تخصیص بهینه سربار، تخصیص هزینه‌ها و شناسایی فعالیت‌ها و بُعد تولید داخلی و تصمیم‌گیری دارای مؤلفه‌های تصمیم‌گیری و تولید داخلی و ملی می‌باشد.

خضری پور و همکاران (۱۳۹۹)، در پژوهشی به تبیین به‌کارگیری الگوی تئوری محدودیت جهت ارزیابی نسبت کفایت سرمایه در بانک‌ها پرداختند. در این پژوهش متغیرهای کلیدی ۱۷ بانک کشور در بازده زمانی ۱۳۹۷-۱۳۸۷ بر اساس رویکرد متداول و همچنین رویکرد تئوری محدودیت‌ها محاسبه گردید. یافته‌های پژوهش دلالت بر آن دارد که مجموعه‌ی نظام بانکی می‌تواند با بهره‌گیری از مفاهیم غنی تئوری محدودیت‌ها در فرآیند ارزیابی عملکرد و نیز تصمیم‌گیری‌های عملیاتی و استراتژیک خود

فصلنامه رهیافت‌های نوین مدیریت جهادی و حکمرانی اسلامی، دوره ۵، شماره ۱۸، تابستان ۱۴۰۴

بهره گرفته و در بهبود نسبت کفایت سرمایه استفاده نماید. جوادپور و همکاران (۱۳۹۸)، در پژوهشی به کاربرد مدل‌های تئوری محدودیت و هزینه‌یابی بر مبنای فعالیت در قیمت‌گذاری محصولات پرداختند. این پژوهش به منظور بررسی تصمیم‌گیری در خصوص پذیرفتن و یا رد سفارش‌هایی که بهای پیشنهادی آن‌ها کمتر از قیمت تمام‌شده است با کمک مدل‌های هزینه‌یابی بر مبنای فعالیت و تئوری محدودیت انجام گرفته است. برای انجام پژوهش، شرکت تولید محصولات لبنی هم‌وطن در سال ۱۳۹۵ انتخاب شده است. با محاسبه بهای تمام‌شده و حاشیه فروش خالص محصولات تولیدی شرکت مورد مطالعه به کمک مدل‌های تئوری محدودیت و هزینه‌یابی بر مبنای فعالیت و مقایسه نتایج به دست آمده از طریق مدل آماری آزمون تی زوجی دو جامعه وابسته این نتیجه حاصل شد که مدل تئوری محدودیت در کوتاه مدت و برای سفارش‌های خاص، نتایج مربوط تری ارائه می‌کند. همچنین نتایج این پژوهش حاکی از آن است که مدل‌های تئوری محدودیت و هزینه‌یابی بر مبنای فعالیت در تصمیم‌گیری‌های فروش مکمل یکدیگر محسوب می‌شوند.

اسپین و همکاران^۴ (۲۰۲۲)، در تحقیقی به بهینه‌سازی فرآیندهای عملیاتی از طریق تئوری محدودیت‌ها در یک شرکت فلزی- مکانیکی پرداختند. آن‌ها بیان کردند که این کار با هدف بهینه‌سازی فرآیندهای عملیاتی از طریق تئوری محدودیت‌ها در یک شرکت فلزی- مکانیکی اختصاص داده شده به تولید ماشین‌های پردازش چوب انجام شد. هفت ماشین با تقاضای دائمی و کلیه فرآیندهای عملیاتی بخشی از نمونه در نظر گرفته شد. برای تعیین کمیت استفاده از مراکز کاری، زمان فرآیند و منابع موجود مورد ارزیابی قرار گرفت. ما محدودیت‌هایی را در فرآیندهای برش و چرخش شناسایی کردیم، با درصد‌های استفاده که مانع از پوشش متوسط تقاضای ماهانه شد. بر اساس محدودیت‌ها و برنامه‌ریزی خطی اعداد صحیح، نتایج نشان داد که حداکثر حجم تولید، متوسط تقاضای ماهانه را برآورده نمی‌کند؛ بنابراین، فرآیند برش فنی شد و اپراتورها مجدداً توزیع شدند و به این ترتیب محدودیت‌ها حذف شدند؛ اما برای بهینه‌سازی تولید با توجه به منابع موجود، مجدداً از برنامه‌ریزی خطی اعداد صحیح استفاده شد.

روش پژوهش

این پژوهش با هدف تبیین الگوی اقتصاد مقاومتی شرکت‌های تولیدی کشور بر اساس تئوری محدودیت، از روش پژوهش آمیخته بهره می‌گیرد. این روش، ترکیبی از رویکردهای کمی و کیفی است که امکان درک عمیق‌تر و جامع‌تری از پدیده مورد مطالعه را فراهم می‌آورد (کریسول و کروک^۵، ۲۰۱۷). در این پژوهش، از ابزارهای کیفی تحلیل محتوا و مصاحبه نیمه ساختاریافته با خبرگان

تبیین الگوی اقتصاد مقاومتی شرکت‌های تولیدی کشور بر اساس تئوری محدودیت/استوده و سرحدی

استفاده شده است. با استفاده از روش کدگذاری باز، محوری و انتخابی، مفاهیم و مقوله‌های مرتبط استخراج و شاخص‌های اولیه شناسایی گردیده‌اند (استراوس و کوربین^۶، ۱۹۹۸). مصاحبه‌های نیمه‌ساختاریافته به منظور تکمیل و غنی‌سازی شاخص‌های شناسایی شده در مرحله تحلیل محتوا و کشف ابعاد جدید احتمالی، با خبرگان حوزه اقتصادی، حسابداران مدیریت و اعضای هیات علمی دانشگاه انجام شد. خبرگان شامل ۱۶ نفر از حسابداران مدیریت، مدیران مالی شرکت‌های تولیدی و اعضای هیات علمی که در حوزه حسابداری مدیریت پژوهشی انجام داده‌اند، می‌باشند. انتخاب خبرگان بر اساس روش نمونه‌گیری هدفمند و با در نظر گرفتن معیارهای تخصص، تجربه و پژوهش‌های انجام شده در حوزه اقتصاد مقاومتی و حسابداری مدیریت صورت گرفته است. تعداد مصاحبه‌ها تا رسیدن به اشباع نظری ادامه یافته است که در آن مصاحبه‌های جدید اطلاعات جدیدی به داده‌ها اضافه نمی‌کنند (گلاروس و استراوس^۷، ۱۹۶۷). سؤال‌های مصاحبه بر اساس شاخص‌های اولیه شناسایی شده در مرحله تحلیل محتوا طراحی شده و با توجه به پاسخ‌های خبرگان، تکمیل و اصلاح گردیده‌اند.

یافته‌های بخش کیفی

یافته‌های روش تحلیل محتوا در ارتباط با شناسایی شاخص‌های تئوری محدودیت

با توجه به اطلاعات جدول ۱ که به روش تحلیل محتوا بر اساس مطالعه مبانی نظری و پیشینه تحقیق در ارتباط با شناسایی شاخص‌های تئوری محدودیت در شرکت‌های تولیدی انجام گرفته است، هجده شاخص شناسایی گردید. شاخص‌های شناسایی شده در روش تحلیل محتوا شامل، (۱) شاخص رفع محدودیت‌های گلوگاهی تولیدی، (۲) شاخص بهینه کردن گلوگاه‌های تولیدی، (۳) شاخص بهینه کردن برنامه‌های زمانی تولید، (۴) شاخص استفاده بهینه از محدودیت‌ها و گلوگاه‌های تولیدی، (۵) شاخص افزایش توان عملیاتی تولید، (۶) شاخص کاهش هزینه‌های تولید، (۷) شاخص حذف فعالیت‌های فاقد ارزش افزوده، (۸) شاخص بهبود مستمر عملکرد در فرآیندهای تولیدی، (۹) شاخص توجه به فرآیندهای تولیدی، (۱۰) شاخص بهبود سودآوری، (۱۱) شاخص توجه به کیفیت در همه مراحل تولید، (۱۲) شاخص ارزیابی عملکرد، (۱۳) شاخص توجه به مشتری و مبانی تولید میزان تقاضای آن‌ها، (۱۴) شاخص افزایش کارایی تولید، (۱۵) شاخص ارتقای کیفیت، (۱۶) شاخص انطباق تولید با استانداردها، (۱۷) شاخص توجه به زنجیره ارزش و (۱۸) شاخص طراحی مجدد فرایند تولید برای انعطاف‌پذیری و سرعت بخشیدن به زمان چرخه تولید می‌باشد.

یافته‌های روش تحلیل محتوا در ارتباط با شناسایی شاخص‌های اقتصاد مقاومتی

با توجه به اطلاعات جدول ۱ که به روش تحلیل محتوا بر اساس مطالعه مبانی نظری و پیشینه

فصلنامه رهیافت‌های نوین مدیریت جهادی و حکمرانی اسلامی، دوره ۵، شماره ۱۸، تابستان ۱۴۰۴

تحقیق در ارتباط با شناسایی شاخص‌های اقتصاد مقاومتی انجام گرفته است، هشت شاخص شناسایی گردید. شاخص‌های شناسایی شده در روش تحلیل محتوا شامل، (۱) شاخص کاهش هدر رفت منابع، (۲) شاخص افزایش توان رقابتی، (۳) شاخص بهبود شاخص‌های اقتصادی، (۴) شاخص اقتصاد دانش‌بنیان، (۵) شاخص تکیه بر تولید ملی، (۶) شاخص تنوع و نوآوری، (۷) شاخص توسعه پایدار و (۸) شاخص تعامل با زنجیره تأمین، می‌باشد.

جدول ۱. شناسایی شاخص‌های تئوری محدودیت

ردیف	شاخص	منبع
۱	رفع محدودیت‌های گلوگاهی تولیدی	گلدرات ^۸ (۱۹۹۰)
۲	بهبود کردن گلوگاه‌های تولیدی	گلدرات (۱۹۹۰)
۳	بهبود کردن برنامه‌های زمانی تولید	گلدرات و فوکس ^۹ (۱۹۸۶)
۴	استفاده بهینه از محدودیت‌ها و گلوگاه‌های تولیدی	سجادی و صوفی (۱۳۹۰)
۵	افزایش توان عملیاتی تولید	سجادی و صوفی (۱۳۹۰)
۶	کاهش هزینه‌های تولید	سجادی و صوفی (۱۳۹۰)
۷	حذف فعالیت‌های فاقد ارزش افزوده	نمازی با همکاری گروه علمی (۱۳۹۲) سجادی و صوفی (۱۳۹۰)
۸	بهبود مستمر عملکرد در فرآیندهای تولیدی	گلدرات (۱۹۸۸) کیوس و ویلیام ^{۱۰} (۲۰۰۱)، سجادی و صوفی (۱۳۹۰)
۹	توجه به فرآیندهای تولیدی	دیل ^{۱۱} (۱۹۴۴)
۱۰	بهبود سودآوری	سجادی و صوفی (۱۳۹۰) نمازی با همکاری گروه علمی (۱۳۹۲) واتسون و همکاران ^{۱۲} (۲۰۰۷)
۱۱	توجه به کیفیت در همه مراحل تولید	سجادی و صوفی (۱۳۹۰) نمازی با همکاری گروه علمی (۱۳۹۲)
۱۲	ارزیابی عملکرد	نمازی با همکاری گروه علمی (۱۳۹۲) سجادی و صوفی (۱۳۹۰) دیل (۱۹۴۴)
۱۳	توجه به مشتری و مبانی تولید میزان تقاضای آن‌ها	نورون و همکاران ^{۱۳} (۱۹۹۵)، نمازی با همکاری گروه علمی (۱۳۹۲)، کیوس و ویلیام (۲۰۰۱)

تبیین الگوی اقتصاد مقاومتی شرکت های تولیدی کشور بر اساس تئوری محدودیت /استوده و سرحدی

۱۴	افزایش کارایی تولید	سجادی و صوفی (۱۳۹۰)
۱۵	ارتقای کیفیت	سجادی و صوفی (۱۳۹۰)، دیل (۱۹۴۴)
۱۶	انطباق تولید با استانداردها	دیل (۱۹۴۴)
۱۷	توجه به زنجیره ارزش	نمازی با همکاری گروه علمی (۱۳۹۲)
۱۸	طراحی مجدد فرایند تولید برای انعطاف پذیری و سرعت بخشیدن به زمان چرخه تولید	بلوچر و همکاران (۲۰۰۱)

جدول ۲، شناسایی شاخص های اقتصاد مقاومتی

ردیف	شاخص	منبع
۱	کاهش هدر رفت منابع	بیانات مقام معظم رهبری امام خامنه ای (مدظله العالی) اسفندیاری صفا و دهقان (۱۳۹۵)
۲	افزایش توان رقابتی	بیانات مقام معظم رهبری امام خامنه ای (مدظله العالی) اسفندیاری صفا و دهقان (۱۳۹۵)
۳	بهبود شاخص های اقتصادی	بیانات مقام معظم رهبری امام خامنه ای (مدظله العالی) اسفندیاری صفا و دهقان (۱۳۹۵)
۴	اقتصاد دانش بنیان	بیانات مقام معظم رهبری امام خامنه ای (مدظله العالی) اسفندیاری صفا و دهقان (۱۳۹۵)
۵	تکیه بر تولید ملی	بیانات مقام معظم رهبری امام خامنه ای (مدظله العالی) اسفندیاری صفا و دهقان (۱۳۹۵)
۶	تنوع و نوآوری	بیانات مقام معظم رهبری امام خامنه ای (مدظله العالی) اسفندیاری صفا و دهقان (۱۳۹۵)
۷	توسعه پایدار	بیانات مقام معظم رهبری امام خامنه ای (مدظله العالی) اسفندیاری صفا و دهقان (۱۳۹۵)
۸	تعامل با زنجیره تأمین	بیانات مقام معظم رهبری امام خامنه ای (مدظله العالی) اسفندیاری صفا و دهقان (۱۳۹۵)

خبرگان پژوهش

با توجه به اطلاعات جدول ۳ خبرگان شامل حسابداران مدیریت، مدیران مالی شرکت های تولیدی و اعضای هیات علمی دانشگاه می باشند. انتخاب خبرگان بر اساس روش نمونه گیری هدفمند و با در نظر گرفتن معیارهای تخصص، تجربه و پژوهش های انجام شده در حوزه اقتصاد مقاومتی و حسابداری مدیریت صورت گرفته است.

جدول ۳. اطلاعات جمعیت شناختی خبرگان

ردیف	شغل	رشته تحصیلی	سابقه کار	زمان مصاحبه
۱	حسابدار مدیریت	حسابداری	۹	۳۰ دقیقه
۲	مدیر مالی	حسابداری	۱۴	۴۰ دقیقه
۳	مدیر مالی	مدیریت مالی	۲۵	۳۰ دقیقه
۴	هیات علمی	حسابداری	۸	۳۰ دقیقه
۵	حسابدار مدیریت	مدیریت دولتی	۱۸	۳۵ دقیقه
۶	مدیر مالی	حسابداری	۲۲	۳۵ دقیقه
۷	هیات علمی	مدیریت دولتی	۱۴	۴۰ دقیقه
۸	هیات علمی	مدیریت مالی	۹	۴۵ دقیقه
۹	هیات علمی	حسابداری	۲۷	۳۰ دقیقه
۱۰	هیات علمی	حسابداری	۱۶	۴۰ دقیقه
۱۱	مدیر مالی	حسابداری	۱۱	۳۵ دقیقه
۱۲	مدیر مالی	مدیریت	۱۷	۳۰ دقیقه
۱۳	هیات علمی	حسابداری	۸	۳۵ دقیقه
۱۴	حسابدار مدیریت	حسابداری	۶	۴۵ دقیقه
۱۵	حسابدار مدیریت	حسابداری	۱۴	۴۰ دقیقه
۱۶	هیات علمی	مدیریت	۱۸	۴۵ دقیقه

یافته‌های مصاحبه با خبرگان

با توجه به اطلاعات جدول ۳ که از مصاحبه با خبرگان صورت گرفت، در ارتباط با شناسایی ابعاد، مؤلفه‌ها و شاخص‌های الگوی اقتصاد مقاومتی شرکت‌های تولیدی کشور بر اساس تئوری محدودیت انجام گرفته است، ۶ بُعد، ۱۳ مؤلفه و ۲۶ شاخص در ارتباط با الگوی اقتصاد مقاومتی شرکت‌های تولیدی کشور بر اساس تئوری محدودیت شناسایی گردید. مراحل اصلی روش نظریه داده بنیاد در پژوهش فوق به شرح زیر است:

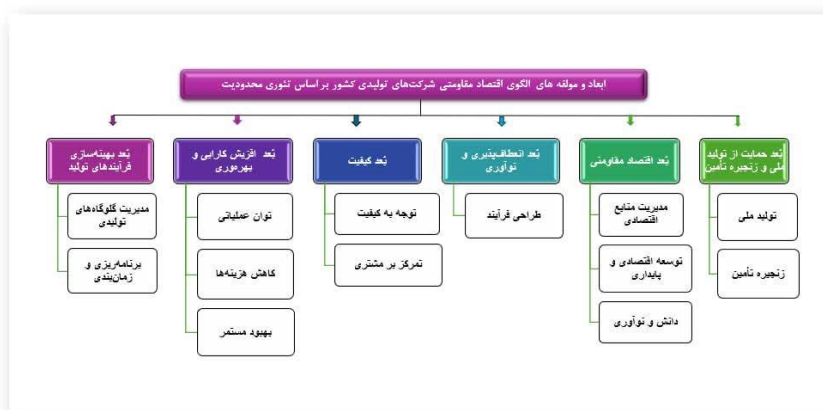
در مرحله اول جمع‌آوری داده‌ها، مصاحبه‌هایی با خبرگان صنعت تولیدی و متخصصان اقتصاد مقاومتی انجام شد. این مصاحبه‌ها شامل پرسش‌هایی در مورد چالش‌ها، استراتژی‌ها و شاخص‌های کلیدی در بهینه‌سازی فرآیندهای تولید و انطباق با اصول اقتصاد مقاومتی بود.

در مرحله دوم کدگذاری باز، داده‌های حاصل از مصاحبه‌ها به‌دقت موردبررسی قرار گرفت و کدهای اولیه (کدهای باز) استخراج شدند. این کدها شامل مفاهیم، عبارات و ایده‌هایی بودند که در

تبیین الگوی اقتصادمقاومتی شرکت‌های تولیدی کشور بر اساس تئوری محدودیت/استوده و سرحدی

طول مصاحبه‌ها تکرار می‌شدند.

در مرحله سوم کدگذاری محوری، کدهای باز سازمان‌دهی و دسته‌بندی شدند تا مفاهیم و موضوعات اصلی (محورها) مشخص گردند. در این مرحله، ابعاد و مؤلفه‌های اصلی نظیر بهینه‌سازی فرآیندهای تولید، افزایش کارایی، کیفیت، انعطاف‌پذیری و اقتصادمقاومتی شناسایی شدند.

شکل ۱. الگوی نهایی پژوهش

جدول ۴. ابعاد، مؤلفه‌ها و شاخص‌های الگوی اقتصادمقاومتی شرکت‌های تولیدی کشور بر اساس

تئوری محدودیت

ابعاد	کدهای اصلی	مؤلفه‌ها	کدهای فرعی	شاخص‌ها
بُعد بهینه‌سازی فرآیندهای تولید	A	مدیریت گلوگاه‌های تولیدی	A1	رفع محدودیت‌های گلوگاهی تولیدی
		تولیدی	A2	بهینه‌سازی گلوگاه‌های تولیدی
	B	برنامه‌ریزی و زمان‌بندی	B1	بهینه‌سازی برنامه‌های زمانی تولید
			B2	استفاده بهینه از محدودیت‌ها و گلوگاه‌های تولیدی
بُعد افزایش کارایی و بهره‌وری	C	توان عملیاتی	C1	افزایش توان عملیاتی تولید
			C2	افزایش حاشیه فرا متغیر
	D	کاهش هزینه‌ها	D1	کاهش هزینه‌های تولید
			D2	حذف هزینه‌های غیرضروری
	E	بهبود مستمر	E1	حذف فعالیت‌های فاقد ارزش افزوده
			E2	بهبود مستمر عملکرد در فرآیندهای تولیدی
بُعد کیفیت	F	توجه به کیفیت	F1	توجه به کیفیت در همه مراحل تولید

فصلنامه رهیافت‌های نوین مدیریت جهادی و حکمرانی اسلامی، دوره ۵، شماره ۱۸، تابستان ۱۴۰۴

افزایش کیفیت شعار مدیران در تمام سطوح	F2			
توجه به کیفیت از دیدگاه مشتری	G1	تمرکز بر مشتری	G	
توجه به نیازهای مشتری و تقاضای آن	G2			
طراحی مجدد فرایند تولید جهت چابک سازی	H1	طراحی فرآیند	H	بُعد انعطاف‌پذیری و نوآوری
انعطاف‌پذیری و سرعت بخشیدن به زمان چرخه تولید	H2			
کارایی منابع	I1	مدیریت منابع اقتصادی	I	بُعد اقتصاد مقاومتی
کاهش هدر رفت منابع	I2			
توجه به شاخص‌های اقتصادی	J1	توسعه اقتصادی و پایداری	J	
بهبود شاخص‌های اقتصادی	J2			
حرکت در مسیر توسعه پایدار	J3			
توجه به اقتصاد دانش‌بنیان	K1	دانش و نوآوری	K	
نوآوری و تنوع تولید	K2			
پیاده‌سازی مدیریت دانش	K3			
تکیه‌بر تولید ملی	L1	تولید ملی	L	بُعد حمایت از تولید ملی و زنجیره تأمین
توجه به زنجیره تأمین در شرکت‌های تولیدی	M1	زنجیره تأمین	M	

در مرحله چهارم کدگذاری انتخابی و توسعه نظریه، با استفاده از کدهای محوری، روابط بین مفاهیم مشخص شد و نظریه‌ای در مورد شاخص‌های کلیدی در شرکت‌های تولیدی شکل گرفت. این نظریه، ارتباط بین بهینه‌سازی فرآیندها، کارایی، کیفیت و انطباق با مؤلفه‌های اقتصاد مقاومتی را نشان می‌دهد. در شکل ۱، الگوی نهایی پژوهش ارائه شده است.

یافته‌های بخش کمی

یافته‌های آزمون فریدمن

آزمون فریدمن، آزمون نا پارامتریک جهت رتبه‌بندی متغیرهای پژوهش است. بر اساس نتایج آزمون فریدمن که در جدول ۴ نشان داده شده است به ترتیب رتبه‌بندی ابعاد الگوی اقتصاد مقاومتی شرکت‌های تولیدی کشور بر اساس تئوری محدودیت عبارت است از (۱) بُعد حمایت از تولید ملی و زنجیره تأمین در رتبه اول، (۲) بُعد اقتصاد مقاومتی در رتبه دوم، (۳) بُعد کیفیت در رتبه سوم، (۴) بُعد بهینه‌سازی فرآیندهای تولید در رتبه چهارم، (۵) بُعد افزایش کارایی و بهره‌وری در رتبه پنجم و (۶) بُعد انعطاف‌پذیری و نوآوری در رتبه ششم طبق نظر خبرگان قرار گرفت.

تبیین الگوی اقتصاد مقاومتی شرکت های تولیدی کشور بر اساس تئوری محدودیت /ستوده و سرحدی

جدول ۵. نتایج آزمون فریدمن جهت رتبه بندی ابعاد الگوی اقتصاد مقاومتی شرکت های تولیدی

کشور بر اساس تئوری محدودیت

ردیف	ابعاد	تعداد	آماره میانگین	رتبه
۱	بُعد بهینه سازی فرآیندهای تولید	۱۶	۴/۴۲	۴
۲	بُعد افزایش کارایی و بهره‌وری	۱۶	۴/۳۸	۵
۳	بُعد کیفیت	۱۶	۴/۵۴	۳
۴	بُعد انعطاف پذیری و نوآوری	۱۶	۴/۰۵	۶
۵	بُعد اقتصاد مقاومتی	۱۶	۴/۶۹	۲
۶	بُعد حمایت از تولید ملی و زنجیره تأمین	۱۶	۴/۷۵	۱
ضریب خی دو، ۱۲/۳۶				
ضریب معناداری، ۰/۰۰۰				

بر اساس نتایج آزمون فریدمن که در جدول ۵ نشان داده شده است به ترتیب رتبه بندی مؤلفه های الگوی اقتصاد مقاومتی شرکت های تولیدی کشور بر اساس تئوری محدودیت عبارت است از (۱) مؤلفه مدیریت گلوگاه های تولیدی در رتبه اول، (۲) مؤلفه بهبود مستمر در رتبه دوم، (۳) مؤلفه توجه به کیفیت در رتبه سوم، (۴) مؤلفه توسعه اقتصادی و پایداری در رتبه چهارم، (۵) مؤلفه تولید ملی در رتبه پنجم، (۶) مؤلفه دانش و نوآوری در رتبه ششم، (۷) مؤلفه مدیریت منابع اقتصادی در رتبه هفتم، (۸) مؤلفه توان عملیاتی در رتبه هشتم، (۹) مؤلفه تمرکز بر مشتری در رتبه نهم، (۱۰) مؤلفه کاهش هزینه ها در رتبه دهم، (۱۱) مؤلفه طراحی فرآیند در رتبه یازدهم، (۱۲) مؤلفه زنجیره تأمین در رتبه دوازدهم و (۱۳) مؤلفه برنامه ریزی و زمان بندی طبق نظر خبرگان قرار گرفت.

جدول ۶. نتایج آزمون فریدمن جهت رتبه بندی مؤلفه های الگوی اقتصاد مقاومتی شرکت های تولیدی

کشور بر اساس تئوری محدودیت

ردیف	مؤلفه ها	تعداد	آماره میانگین	رتبه
۱	مدیریت گلوگاه های تولیدی	۱۶	۴/۶۴	۱
۲	برنامه ریزی و زمان بندی	۱۶	۳/۵۹	۱۳
۳	توان عملیاتی	۱۶	۴/۰۵	۸
۴	کاهش هزینه ها	۱۶	۳/۸۴	۱۰
۵	بهبود مستمر	۱۶	۴/۵۹	۲
۶	توجه به کیفیت	۱۶	۴/۴۵	۳
۷	تمرکز بر مشتری	۱۶	۳/۹۸	۹

۸	طراحی فرآیند	۱۶	۳/۷۶	۱۱
۹	مدیریت منابع اقتصادی	۱۶	۴/۲۵	۷
۱۰	توسعه اقتصادی و پایداری	۱۶	۴/۳۸	۴
۱۱	دانش و نوآوری	۱۶	۴/۲۸	۶
۱۲	تولید ملی	۱۶	۴/۳۱	۵
۱۳	زنجیره تأمین	۱۶	۳/۷۱	۱۲
ضریب خی دو، ۱۲/۳۶				
ضریب معناداری، ۰/۰۰۰				

بحث و نتیجه‌گیری

اقتصاد مقاومتی مفهومی است که در سال‌های اخیر به‌ویژه در شرایط تحریم‌های اقتصادی، مورد توجه جدی قرار گرفته است. این مفهوم به‌عنوان یک راهبرد برای مقابله با تهدیدات اقتصادی و تحقق رشد و توسعه پایدار در کشور مطرح است. شرکت‌های تولیدی به‌عنوان بخش مهمی از اقتصاد کشور، نقش کلیدی در تحقق اهداف اقتصاد مقاومتی دارند. از این‌رو، شناسایی و تبیین الگوی مناسب برای پیاده‌سازی اقتصاد مقاومتی در این شرکت‌ها ضروری است. هدف از انجام پژوهش حاضر، تبیین الگوی اقتصاد مقاومتی شرکت‌های تولیدی کشور بر اساس تئوری محدودیت بود. ۶ بُعد، ۱۳ مؤلفه و ۲۶ شاخص در ارتباط با الگوی اقتصاد مقاومتی شرکت‌های تولیدی کشور بر اساس تئوری محدودیت شناسایی گردید.

بر اساس نتایج پژوهش، بُعد بهینه‌سازی فرآیندهای تولید، بُعد افزایش کارایی و بهره‌وری، بُعد کیفیت، بُعد انعطاف‌پذیری و نوآوری، بُعد اقتصاد مقاومتی و بُعد حمایت از تولید ملی و زنجیره تأمین شناسایی گردیدند. شرکت‌های تولیدی با بهینه‌سازی فرآیندهای تولیدی، می‌توانند گلوگاه‌های تولیدی را شناسایی و رفع نمایند که این امر منجر به افزایش توان عملیاتی و بهبود کارایی منابع می‌شود. مدیریت هوشمندانه زمان و منابع، شامل حذف فعالیت‌های غیرضروری و فاقد ارزش افزوده، به کاهش هزینه‌ها و افزایش حاشیه سود کمک می‌کند. توجه به کیفیت در تمام مراحل تولید، یک اصل اساسی است. با در نظر گرفتن دیدگاه مشتری و توجه به نیازهای آن‌ها، شرکت‌ها می‌توانند محصولات و خدماتی ارائه دهند که نه تنها رضایت مشتری را به دنبال دارد، بلکه وفاداری آن‌ها را نیز تضمین می‌کند. نوآوری و تنوع‌بخشی به تولیدات، به‌ویژه در اقتصاد دانش‌بنیان، می‌تواند به شرکت‌ها در ایجاد مزیت‌های رقابتی پایدار کمک نماید. علاوه بر این، پیاده‌سازی مدیریت دانش و تکیه بر تولید ملی، به شرکت‌های تولیدی کمک می‌کند تا از تجربیات و دانش داخلی بهره ببرند و با همکاری‌های استراتژیک،

تبیین الگوی اقتصاد مقاومتی شرکت‌های تولیدی کشور بر اساس تئوری محدودیت/استوده و سرحدی

زنجیره تأمین خود را تقویت کنند. توجه به توسعه پایدار و شاخص‌های اقتصادی، تضمین‌کننده رشد بلندمدت و مسئولیت‌پذیری اجتماعی شرکت‌ها است. در مجموع، اتخاذ رویکرد اقتصاد مقاومتی در شرکت‌های تولیدی، مستلزم درک محدودیت‌ها، بهینه‌سازی فرآیندها، توجه به کیفیت و مشتری و نوآوری مداوم است. اقتصاد مقاومتی بر انعطاف‌پذیری و تنوع تأکید دارد. شرکت‌های تولیدی راهبردهایی را اتخاذ کنند که به آن‌ها اجازه می‌دهد در پاسخ به تغییرات محیطی، محصولات و بازارها را متنوع کنند. این امر می‌تواند شامل توسعه محصولات جایگزین، ورود به بازارهای جدید یا ایجاد زنجیره‌های تأمین انعطاف‌پذیر باشد. شرکت‌های تولیدی می‌توانند با شناسایی و مدیریت محدودیت‌های فرایند تولید، انعطاف‌پذیری را افزایش داده و در محیط اقتصادی همراه با تحریم‌های بین‌المللی فعالیت نمایند. این پژوهش می‌تواند به‌عنوان راهنمایی برای مدیران شرکت‌های تولیدی عمل کند تا با اتخاذ رویکردی نظام‌مند، راهبردهای اقتصاد مقاومتی را اجرا کنند. نتایج پژوهش با مطالعات تنهایی (۱۴۰۳)، ستوده و همکاران (۱۴۰۳) و اسپین و همکاران (۲۰۲۲) هم‌راستا است.

بر اساس نتایج پژوهش، پیشنهادهای کاربردی جهت بهبود عملکرد شرکت‌های تولیدی در چارچوب اقتصاد مقاومتی به شرح زیر می‌باشد:

۱. شناسایی گلوگاه‌های اصلی در فرآیند تولید با استفاده از ابزارهایی مانند نمودار جریان فرایند و تحلیل زمان و حرکت،
۲. سرمایه‌گذاری در بهینه‌سازی و بهبود گلوگاه‌ها، اعم از ارتقاء تجهیزات، آموزش کارکنان، یا بازطراحی فرآیندها،
۳. در نظر گرفتن ظرفیت‌های تولیدی به‌عنوان یک محدودیت گلوگاهی و برنامه‌ریزی برای افزایش ظرفیت در صورت نیاز،
۴. استفاده از تکنیک‌های برنامه‌ریزی تولید مانند برنامه‌ریزی نیازهای مواد و تولید بهنگام برای بهینه‌سازی زمان‌بندی تولید،
۵. هماهنگی دقیق بین بخش‌های مختلف تولید، تأمین مواد اولیه و مدیریت موجودی برای جلوگیری از تأخیرها و اتلاف منابع،
۶. انعطاف‌پذیری در برنامه‌ریزی برای پاسخگویی به تغییرات تقاضای بازار،
۷. شناسایی و حذف فعالیت‌های فاقد ارزش‌افزوده در فرآیند تولید که منجر به اتلاف منابع می‌شوند،

فصلنامه رهیافت‌های نوین مدیریت جهادی و حکمرانی اسلامی، دوره ۵، شماره ۱۸، تابستان ۱۴۰۴

۸. بهینه‌سازی استفاده از منابع محدود مانند مواد اولیه، انرژی و نیروی کار ماهر،
۹. پیاده‌سازی سیستم‌های مدیریت منابع سازمانی برای نظارت و کنترل بهتر منابع،
۱۰. سرمایه‌گذاری در آموزش کارکنان برای بهبود مهارت‌ها و دانش فنی آن‌ها که منجر به افزایش بهره‌وری و کیفیت تولید می‌شود،
۱۱. نظارت بر شاخص‌های اقتصادی کلیدی مانند هزینه‌های تولید، حاشیه سود و بازده سرمایه‌گذاری،
۱۲. اجرای اقدامات کاهش هزینه‌ها با حذف هزینه‌های غیرضروری و بهینه‌سازی فرآیندها و
۱۳. توجه به مفاهیم، اقتصاد مقاومتی، اقتصاد دانش‌بنیان و سرمایه‌گذاری در تحقیق و توسعه برای ایجاد مزیت‌های رقابتی پایدار.

تبیین الگوی اقتصاد مقاومتی شرکت های تولیدی کشور بر اساس تئوری محدودیت / استوده و سرحدی

منابع

- ۱) اسفندیاری صفا، خسرو و دهقان، حبیب اله. (۱۳۹۵). مؤلفه های اقتصاد مقاومتی از دیدگاه مقام معظم رهبری (حفظه اله تعالی). مدیریت نظامی، ۱۶ (۶۱)، ۶۰-۸۴.
- ۲) بیانات مقام معظم رهبری امام خامنه ای (مدظله العالی)، (۱۳۸۹).
- ۳) تنهایی، فهیمه. (۱۴۰۳). تعیین ترکیب تولید در محیط های دارای چند محدودیت با در نظر گرفتن اولویت گلوگاه ها. مهندسی صنایع و مدیریت ۴۰ (۲)، ۹۹-۱۱۰.
- doi: 10.24200/j65.2024.63366.2377
- ۴) جوادپور، مهران؛ حمیدیان، محسن؛ آخوندی، نسرين. (۱۳۹۸). کاربرد مدل های هزینه یابی بر مبنای فعالیت و تئوری محدودیت در قیمت گذاری محصولات (مطالعه موردی: شرکت تولید محصولات لبنی هم وطن). دانش حسابداری و حسابرسی مدیریت. ۸ (۲۲)، ۱۱۹-۱۳۴.
- ۵) حسین پور، اکرم (۱۳۹۶)، اقتصاد مقاومتی با محوریت تولید و اشتغال، چهارمین کنفرانس اقتصاد و مدیریت کاربردی با رویکرد ملی، بابل سر.
- ۶) حسینی، سید رسول، معصومی، مصطفی و قومنجان، فاطمه. (۱۴۰۲). شناسایی عوامل مؤثر بر توسعه پایدار کسب و کارها مبتنی بر اقتصاد مقاومتی با رویکرد فراترکیب. فصلنامه اقتصاد دفاع و توسعه پایدار، ۸ (۳۰)، ۴۱-۷۲. <https://dor.isc.ac/dor/20.1001.1.25382454.1402.8.30.2.7>
- ۷) خضری پور، محمد رضا؛ خان محمدی، محمد حامد؛ احمدی، فائق؛ کردلوئی، حمید رضا. (۱۳۹۹). تبیین به کارگیری الگوی تئوری محدودیت ها جهت ارزیابی نسبت کفایت سرمایه در بانک ها. دانش حسابداری و حسابرسی مدیریت. ۹ (۳۶)، ۷۷-۸۵.
- ۸) درودی، هما؛ رستمی زاده، کریم؛ محمدی، علی. (۱۴۰۱). مدل توسعه پایدار صنعت آهن و فولاد ایران. فصلنامه مطالعات مدیریت راهبردی. ۱۳ (۵۲)، ۲۸۷-۳۰۵.
- <https://doi.org/10.22034/smsj.2022.130607>
- ۹) دیبانتی دیلمی، زهرا. (۱۳۹۴). حسابداری مدیریت، ابزاری کارآمد در خدمت اقتصاد مقاومتی. حسابداری مدیریت، ۸ (۲۵)، ۶۱-۸۱.
- ۱۰) روغنی ممقانی، عیسی؛ حقیقت منفرد، جلال؛ جعفرنژاد چقوشی، احمد. (۱۳۹۹). تبیین الگوی راهبرد چابکی در صنعت خودروسازی کشور بر مبنای سیاست های کلی اقتصاد مقاومتی. پژوهش های مدیریت راهبردی، ۲۶ (۷۶)، ۱۰۳-۱۲۸.

فصلنامه رهیافت‌های نوین مدیریت جهادی و حکمرانی اسلامی، دوره ۵، شماره ۱۸، تابستان ۱۴۰۴

(۱۱) سجادی، سید حسین؛ صوفی، هاشم علی (۱۳۹۰) حسابداری مدیریت پیشرفته، انتشارات دانشگاه شهید چمران اهواز

(۱۲) پیری، حبیب و ستوده، طاهره. (۱۴۰۳). طراحی رویکرد پیشرفته چرخه عمر محصول در شرکت‌های تولیدی. فصلنامه حسابداری مدیریت راهبردی. ۱(۱)، ۱-۱۷.

doi: 10.22034/smajournal.2025.513375.1002

(۱۳) ستوده، رضا، حق پرست، عباسعلی و هیراد، علیرضا. (۱۴۰۳). الگوی حسابداری مدیریت و اقتصاد مقاومتی جهت توسعه پایدار شرکت‌های تولیدی. فصلنامه حسابداری مدیریت راهبردی. ۱(۱)، ۴۰-۶۴.

doi: 10.22034/smajournal.2025.511901.1003

(۱۴) شهربان، سپیده و نبوی، علی، (۱۳۹۵)، اثرات استراتژیک اقتصاد مقاومتی برای دستیابی به تولید چابک، ششمین کنفرانس بین‌المللی حسابداری و مدیریت با رویکرد علوم پژوهشی نوین، تهران.

<https://civilica.com/doc/636798/>

(۱۵) عباسی رانی، علی و داداشی حاجی، مهدی و علوی صائب، فرزاد و لک، مجتبی، (۱۳۹۸)، مدیریت اقتصادی و اقتصاد مقاومتی در کلام امیرالمؤمنین امام علی (ع)، اولین همایش ملی فرماندهی و مدیریت از منظر امیرالمؤمنین امام علی (ع)، تهران. <https://civilica.com/doc/954903/>

(۱۶) عطائی، اسفندیار؛ فکری، رکسانا. (۱۳۹۵). ارائه مدل کاربرد مهندسی ارزش در تحقق سیاست‌های اقتصاد مقاومتی با استفاده از روش مدل‌سازی معادلات ساختاری. پژوهش‌های مدیریت راهبردی، ۲۲(۶۲)، ۱۰۵-۱۳۳. <https://sanad.iau.ir/fa/Article/1095398?FullText=FullText>

(۱۷) فشاری، مجید، پور غفار، جواد (۱۳۹۳)، بررسی و تبیین الگوی اقتصاد مقاومتی در اقتصاد ایران، مجله اقتصادی (دوماهنامه بررسی مسائل و سیاست‌های اقتصادی)، ۱۴ (۵ و ۶)، ۲۹-۴۰.

(۱۸) کریمی، فاطمه، حقیقت منفرد، جلال و کرامتی، محمدعلی. (۱۴۰۳). ارزیابی تاب‌آوری و پایداری زنجیره تأمین با رویکرد تلفیقی تئوری محدودیت‌ها، رویکرد فرآیندی و تصمیم‌گیری چند شاخصه (مورد مطالعه: بخش فراساحل صنعت نفت). چشم‌انداز مدیریت صنعتی، ۱۴(۲)، ۳۴-۶۵.

doi: 10.48308/jimp.14.2.34

(۱۹) نمازی، محمد با همکاری گروه علمی (۱۳۹۲)، حسابداری مدیریت استراتژیک: از تئوری تا عمل، سازمان مطالعه و تدوین کتب علوم انسانی دانشگاه‌ها (سمت)، مرکز تحقیق و توسعه علوم انسانی.

20) Blocher, E., Chen, K. H., and Lin, T. W. (2001). Cost Management: A Strategic Emphasis. New York: John Wiley and Sons, Inc.
<http://ndl.ethernet.edu.et/bitstream/123456789/16717/1/59.Edward%20J.%20Blocher.pdf>

- 21) Creswell, J. W., & Clark, V. L. P. (2017). Designing and conducting mixed methods research. Sage publications.
- 22) Dale, B. G. (1994). Managing Quality. 2nd Ed., New York: Prentice-Hall.
- 23) Espín-Guerrero, R., Toalombo-Rojas, B., Moyolema-Chaglla, Á., & Altamirano-Salazar, A. (2022). Operational Processes Optimization through the theory of constraints in a metal-mechanical company. Revista Digital Novasineria, 5(2), 33-57. <https://doi.org/10.37135/ns.01.10.03>
- 24) Glaser, B. G., & Strauss, A. L. (1967). The discovery of grounded theory: Strategies for qualitative research. Aldine.
- 25) Goldratt, A. (1980) "Optimized production timetables: a revolutionary program for industry". APICS 23rd Annual International Conference, APICS, Falls Church.
- 26) Goldratt, E. M., and Fox, R. E. (1986). The Race. Croton-on-Hudson, New York: North River Press.
- 27) Kiwus, C. H., and Williams, T. P. (2001). "Application of TQM to Environmental Construction". Journal of Management in Engineering, 17(3): 176-184.
- 28) Noreen, E., Smith, D., and Mackey, J. T. (1995). The Theory of Constraints and its Implications for Management Accounting. North River Press.
- 29) Opoku, R. K., & Li, X. (2025). Sustainable management practices, operational and sustainable performance in manufacturing contexts: empirical evidence from a developing economy. Journal of Responsible Production and Consumption, 2(1), 48-82. <http://dx.doi.org/10.1108/JRPC-07-2024-0035>
- 30) Strauss, A., & Corbin, J. (1998). Basics of qualitative research: Techniques and procedures for developing grounded theory. Sage publications.
- 31) Souza, F. B. D., & Ikeziri, L. M. (2025). Demand management: the essence of the theory of constraints?. International Journal of Logistics Systems and Management, 50(2), 233-265. <https://doi.org/10.1504/IJLSM.2025.144436>
- 32) Watson, K.J., Blackstone, J.H., and Gardiner, S.C., 2007. The evolution of a management philosophy: The theory of constraints, Journal of Operations Management, 25, pp 387-402.

-
- 1 Opoku, R. K., & Li, X.
 - 2 Souza, F. B. D., & Ikeziri, L. M.
 - 3 Blocher, et al.
 - 4 Espín-Guerrero, et al.
 - 5 Creswell, J. W., & Clark, V. L. P.
 - 6 Strauss, A., & Corbin, J
 - 7 Glaser, B. G., & Strauss, A. L.
 - 8 Goldratt, A.
 - 9 Goldratt, E. M., and Fox, R. E.
 - 10 Kiwus, C. H., and Williams, T. P.
 - 11 Dale, B. G.
 - 12 Watson, et al.
 - 13 Noreen, et al.

Explaining the Resistance Economy Model of the Country's Manufacturing Companies Based on the Theory of Constraints

Elaheh Sarhadi¹

Receipt: 22/05/2025

Acceptance: 20/06/2025

Reza Sotudeh²

Abstract

In order to implement a resilient economy in manufacturing companies, it is first necessary to identify and analyze the existing constraints. Next, appropriate strategies and programs should be developed to manage and eliminate these constraints. In this regard, manufacturing companies should continuously improve their processes and operations to reduce costs and improve performance. The purpose of the research is to explain the resilient economy model of the country's manufacturing companies based on the theory of constraints. This research was conducted with a mixed approach combining qualitative and quantitative methods. The data collection tool in the qualitative section is content analysis and semi-structured interviews with experts, and in the quantitative section, the Friedman test. The experts include 16 management accountants, financial managers of manufacturing companies, and faculty members. The experts were selected based on a purposive sampling method. According to the research results, 6 dimensions, 13 components, and 26 indicators related to the resilient economy model of the country's manufacturing companies were identified based on the theory of constraints. Based on the research results, the dimension of optimizing production processes, the dimension of increasing efficiency and productivity, the dimension of quality, the dimension of flexibility and innovation, the dimension of resistance economy, and the dimension of supporting national production and supply chain were identified. Also, the dimensions and components of the resistance economy model of manufacturing companies were ranked. Implementing resistance economy in manufacturing companies requires a comprehensive and integrated approach in which all factors and limitations of the production process are identified and action is taken to reduce or eliminate them. As a result, manufacturing companies can improve their performance and operate more successfully in today's competitive economy.

Keywords

Resilience Economy, Theory of Constraints, Manufacturing Companies, Cost.

1-PhD student, Department of Accounting., Zahedan branch, Islamic Azad University, Zahedan, Iran. Elahe.sarhadi.2022@gmail.com

2-Assistant Professor, Department of Financial and Accounting, Faculty of Humanities, Meybod University, Meybod, Iran. (Corresponding Author) Sotudeh@meybod.ac.ir